

Preek Zondag 27 maart (4de zondag in de 40dagentijd) - *Laetare* (wees blij)

Lezingen:

- Exodus 19:1-8a
- Johannes 15:1-8

Deze preek is een uitgebreidere versie dan de uitgesproken preek in de dienst. Onderstaande tekst is de basis voor de uitgesproken preek; in de uitgesproken preek zitten vaak ook weer andere accenten die bij het uitspreken spontaan naar voren zijn gekomen.

Gemeente,

De preek gaat in vijf punten, vijf stappen.

[1] Wie zijn wij nou helemaal...?

'Neem mij aan zoals ik ben, en wek in mij wie ik zal zijn, leef in mij' (Lied 833). Het ligt niet meteen voor de hand om dat te zingen na deze teksten. (Misschien wel bij een doop, dat we het zingen over Ludoviq. Of dat je het zingt als ouders, als je stilstaat bij dat geweldig vreugdevolle maar ook ontzagwekkende van het opvoeden van kinderen. Hoezeer je dat doen zoals je bent, zonder training en opleiding, met je gaven maar ook met je vanuit beperkingen en complexen ... (Dat zat ook in dat lied van Stef Bos, van wat je meegeeft, van wat er vergeven moet worden). Dat daar wat van Gods genade, van zijn Geest bij komt, dat is wel nodig.

Toch zou het ook het lied kunnen zijn van Jezus' vrienden. En evengoed van het volk Israël onderaan de berg. Als je hoort dat God, dat Jezus zich zo met je wil verbinden, dan werpt je dat als het goed is terug op jezelf. Wie ben ik dan wel, dat U ... Denk je in: Jezus zit hier aan tafel bij de vrienden die hem straks allemaal alleen zullen laten; hun aanvoerder Petrus zal hem tot drie keer toe verraden. Dat weet Jezus al. En bovendien: tot aan dit moment is er heel veel onbegrip tussen Jezus en zijn leerlingen. Vaak begrijpen ze hem niet, kunnen hem letterlijk en figuurlijk totaal niet volgen. Er zit een groot verschil tussen hen en Jezus en het ligt niet voor de hand dat Jezus zich zo met hen verbindt, zo nauw en hecht ook, als een eenheid.

Net zo min ligt dat het volk Israël voor de hand. Die hebben, amper uit slavernij, onderdrukking, dwangarbeid bevrijd, door God, op wonderbaarlijke, grootse manier, al snel geklaagd dat ze liever terug wilden naar Egypte. [Misschien zit dat ook in het beeld van de adelaarsvleugels: dat heeft iets machtigs natuurlijk, zo'n zwevende adelaar. Maar naar het schijnt (lees Deut. 32:11) vangt een adelaar haar jongen op als te vallen tijdens het vliegen. (Al heb ik ook gelezen dat het een mythe is dat adelaars zo leren vliegen.)]

Het kan dus niet anders dan dat het een begin is, van een weg, een groeiproces, een leerproces. Er zal nog behoorlijk gesnoeid moeten worden. Het Woord, de levensleer, de levenswijsheid van God, de Tora (wat letterlijk niet zozeer wet betekent maar 'leer', 'onderwijzing') moet gehoord worden en indalen en eigen worden gemaakt. Als een nieuw besturingsprogramma voor een computer.

Dat heeft in de bijbel wel iets van snoeien, van snijden; denk aan de besnijdenis. In het Grieks wordt een woord gebruikt dat reinigen betekent.

Dus wat of wie zijn wij nou helemaal?

Wat is de mens dat U aan hem denkt. Dat zit ook in de Psalm die we zongen, Psalm 8: wat is de mens in die grote wereld dat U nou uitgerekend aan hem denkt.

Wie zijn wij? Dat krijgt hier een dubbel antwoord.

- Enerzijds: denk niet dat je op eigen benen kan staan, dat je een boom bent, met wortels, dat je onafhankelijk bent. Dat willen we denk ik wel het liefst, iets of iemand zijn. Je bent geen boom, je bent een tak.
- Aan de andere kant: God wil zich dus met ons verbinden, wil ons zijn Woord, zijn kracht geven. Hij wil zijn leven met ons delen.

[Zo zit krijgt ook die vraag 'wat is de mens?' in de bijbel een tweezijdig antwoord: enerzijds in Psalm 8, dat de mens bijna goddelijk is, heersend en machtig. Maar in Psalm 144:3-4 (de mens is een ademtucht) en in Job 7:17 (wat is die kleine mens dat U hem op de proef stelt) klinkt die vraag anders, dat de mens juist klein en nietig is, zonder glorie.

[2] Wie is Jezus

Dan komen we bij Jezus. Wie is Hij? Daar gaat het nou juist over, Jezus zegt er hier zelf iets over, zoals vaker in het Johannes-evangelie. Bij Jezus is het – zou je kunnen zeggen – net andersom dan bij ons. Jezus, als Zoon van God, zou juist wel helemaal op zichzelf kunnen staan, zou je denken. Hij zou toch juist wel een boom kunnen zijn. Je zou je kunnen voorstellen dat Hij zegt: Ik ben als een wijnstok, Ik groei snel en overvloedig, en zo overvloedig draag ik ook vrucht: kijk naar mijn daden, mijn wonderen. Maar dat doet Hij niet. Hij die juist onafhankelijk zou kunnen zijn, kiest ervoor om zich te verbinden, om het niet alleen te doen, maar in volkomen eenheid met mensen. Met gebrekkige mensen dus ook!

Dat is bij al die uitspraken zo, waar Jezus zegt 'Ik ben ...'. Het zijn nooit woorden van 'kijk mij', van een identiteit die in zichzelf en aan zichzelf genoeg is, helemaal tevreden met zichzelf. Het is altijd gericht op anderen, het zijn altijd dienstbare beelden. Ik heb het in een eerdere preek over de herder ook al wel eens gezegd, maar het lijkt mij een van wezenlijk belang voor ons verstaan van het evangelie, van Jezus. Zeker bij Johannes, waar nog meer nadruk ligt op Jezus' goddelijkheid, dat Hij Gods Zoon is en uit de hemel komt. Jezus is bij Johannes ook heel sterk en soeverein. Maar Hij zegt niet: ik ben de Koning, buig voor mij, wees mijn onderdaan. Of ik ben de ware mens, probeer mij maar na te doen. Ik ben de Heer, dien mij. Ik ben een herder, die zichzelf helemaal geeft voor jou, schaap van mijn kudde. Ik ben de weg, loop over mij heen. Jezus verbindt zich met ons, wil één zijn met ons. Het is wezenlijk om het evangelie te verstaan. Maar het is ook denk ik scherp en actueel in deze tijd. Waar we allemaal iemand willen zijn, het verschil maken. Een duidelijk profiel. Onszelf ontplooiën, de beste versie van jezelf. En er is een strijd om kleur en ras en gender – en heel begrijpelijk. We moeten allemaal 'ik ben' zeggen. Maar het maakt dan heel veel uit hoe dat verder gaat. Wat je over jezelf zegt. En waar die ander zit. Of die vooral moet buigen, moet respecteren wie ik ben. En of je die ander ook nog als ik kunt zien, of dat je al wel denkt te weten hoe die is. De strijd die we meemaken is begrijpelijk en denk ik noodzakelijk. Maar het wordt het niet pas heilzaam als het uiteindelijk uitloopt op manier van ik ben-zeggen in de geest van Jezus. Van jezelf terugvinden als tak, als deel van het geheel, niet meer en niet minder.

Terug naar die hechte verbinding. In Exodus en heel verhaal van de bijbel, van God met Israël is dat niet anders. God verbindt zich aan dat volk, aan de kinderen van Abraham. Hij zweert dat, Hij legt zich helemaal vast. Hij is de God van Israël, de God van de Joden. Zo maakt Hij zich ook in de wereld bekend. Ook – of juist – als dat volk niets voorstelt. Het is ook niet dat Hij alles goedkeurt of hen voortrekt. Er zit minstens zoveel kritiek in. Zoals dat ook bij een ouder en een kind kan zijn, wat soms ook heel ingewikkeld is. En moeilijk soms, en zelfs ongezond, als er teveel betrokkenheid is. Dat gevoel kun je krijgen bij God en Israël in de bijbel. Zo heftig en extreem die relatie is, van zegen en straf, van verrukking en woede. Maar heel duidelijk is de grondtoon liefde, een radicale betrokkenheid van God op zijn volk. Liefde en trouw. En vaak ook zorgzaamheid en vertedering.

Dat zit ook in dat beeld van de wijngaardenier, die aan het snoeien is. Die met alle aandacht en vakmanschap elke tak bekijkt en zorgvuldig behandelt en knipt of snijdt. Dus ingrijpt. Pijn doet. Daar komen we hieronder nog op terug.

Maar het grote is dus, dat Jezus zich verbindt. Dat Hij alles wat Hij van de Vader krijgt doorgeeft, deelt, doorsluis. Niet voor zichzelf houdt. Ja, als ik het goed heb: zelfs *niets* voor zichzelf houdt. (Is u dat wel eens opgevallen, dat Jezus dat allemaal niet of nauwelijks heeft: een eigen huis, een eigen plek (hij heeft geen plek om zijn hoofd neer te leggen), een bijzonder voorrecht. Soms trekt Hij zich terug, om alleen te zijn en dan vooral om te bidden. Hij heeft vooral een eigen taak, een eigen weg.)

Via Jezus wil God zich met ons verbinden. Dat is het grote: de dragende, vormende stuwende kracht van deze wereld, van wat bestaat, die wil dat jij meedoet, die wil ook door jou heengaan.

Het heeft ook iets ecologisch, iets van de wijsheid die we meer en meer opdoen de laatste jaren, en wat we al veel langer, ook uit de bijbel konden weten: dat we niet los staan van het leven en de werkelijkheid om ons heen, maar dat we verweven zijn met de schepping. Dat is ook in het geloof zo: zoals alles door het Woord ontstaan is, door het spreken van God, zo geldt dat ook voor ons en zo wil dat Woord ook door ons heen gaan, in ons opgaan. Gehoord worden en gedaan.

Van Jezus zegt de bijbel ook wel dat de schepping door Hem ontstaan is, dat Hij de eerstgeborene van de schepping is (Kolossenzen 1:15). Dan zou je dit beeld dus misschien ook wel ecologisch kunnen verstaan. Laat het ons doordringen van de noodzaak ons verbonden te weten met de schepping.

[3] De scherpte

Het is goed om de scherpte te voelen die ook in dit beeld zit. Er zit ook kritiek in, het gaat ook tegen ons in. En stuit ons misschien ook wel tegen de borst. Misschien is dat ook het snoeien en snijden. Het is heilzaam, het is nodig om vrucht te dragen. Maar leuk is het niet.

- 'Zonder mij kun je niets doen' – dat moet ons wel tegen de borst stuiten. Die afhankelijkheid, terwijl we zelfstandig en onafhankelijk willen zijn.
- Die afhankelijkheid, die eenheid of verbondenheid: wat blijft er dan nog van jezelf, van je ik over? Als we in Jezus moeten blijven, en Jezus in ons, als zijn Woord ons leven moet richten – waar blijven wij dan? Zo bij God moeten horen, dat is ook waar het volk Israël in het Oude/Eerste Testament steeds niet aan wil. Ze willen zijn als de andere volken.

- iets scherp is natuurlijk het idee van dat wegbreken van takken die vruchteloos zijn, van het verdorren en het vuur. Daar klinken oordeel en veroordeling in door. Als het zonder Jezus niet gaat, dat mensen die het zonder geloof in Jezus doen, mensen die zich niet zo verbinden verloren gaan.
- En dan die uitspraak dat als je in Jezus blijft, al je gebeden beantwoord worden? Dat klinkt natuurlijk mooi, maar is dat onze ervaring? Dat klinkt te mooi om waar te zijn.

Dit harde en scherpe zit erin. Die moeten we ook niet vermijden of snel proberen te verzachten.

[4]

Want juist in deze tijd van oorlog – maar ook daarvoor al, met alle spanningen van deze tijd – weten we opnieuw dat het uitmaakt welke verhalen je hoort, naar welke geluiden en stemmen je luistert, welke woorden en gedachten je toelaat. En dus ook, als het over opvoeden gaat, over doop, wat je vertelt aan je kinderen, waarmee je ze voedt en opvoedt. Welke beelden en gedachten zijn dat? Bijvoorbeeld als het gaat over wie je bent, je identiteit. Of je in de eerste plaats iemand moet zijn door je prestaties en je zelfontplooiing. Of dat je dat principieel verbindt met het sociale, met je relaties. Dat maakt verschil.

Ik denk dat het ons heeft verbaast hoezeer de oorlog die we nu beleven in Europa ontsprongen is aan verhalen over een land en een volk, verhalen waarin godsdienst en geschiedenis vermengd zijn. Het had ons niet hoeven verbazen, want we weten sinds de ‘alternatieve feiten’ en het ‘fake news’ hoe er om ons geloof en onze twijfel wordt gevochten. Er wordt ook steeds meer ‘een geloof’ van gemaakt: een waarheid die je geheel en al moet nemen, waar je helemaal in mee moet. Waarmee je wereld ook verdeeld raakt in voor- en tegenstanders, ingewijden en vijanden.

Dan kun je dus ook kritisch zijn en je vragen hebben over de tekst die we lezen. Zo je verbinden aan één verhaal. Een verhaal waarin ook een scheiding wordt gemaakt: wel of niet in Jezus... Daar kan het in godsdienst ook erg verkeerd mee gaan. Daarom moet je ook scherp blijven en snoeien en snijden.

Welk verhaal geloof je, door welke woorden laat je je leiden?

Is dat een verhaal waar ook kritiek op jezelf in zit? Of jouw ik of jouw groep of jouw land? Staan die centraal, zijn die superieur, hebben die de ‘moral highground’? Of zit daar – zoals in dat verhaal, dat ik-ben-woord van Jezus – juist dienstbaarheid in? Ja, hoe zitten andersdenkenden, andersgelovenden daarin?

In het geloof en de kerk kan heel veroordelend over anderen gesproken worden. Juist ook met een tekst als deze. Maar een verhaal als wat we lezen, slaat allereerst terug op jezelf: ben ik en blijf ik in Jezus? Doen wij dat als kerk? Komen al onze gebeden uit dan, gebeurt alles waar wij om vragen? Dus: kunnen wij dat zeggen – ja, wie durft dat te zeggen? Bovendien: dan keer je deze teksten een soort binnenste-buiten: ze gaan in de eerste plaats over jouw verbondenheid met Jezus. En die eenheid blijkt dus uit jouw vruchtbaarheid, jouw vrucht dragen. Uit hoe jij leeft, spreekt en oordeelt. Of beter: niet oordeelt. Want zo’n veroordeling van anderen is nou niet bepaald zo’n vrucht. Ook Jezus, zelfs Jezus oordeelt niet. Hij komt niet om te oordelen maar om te redden.

[5] Liefde

In het vervolg van het gedeelte dat we lezen gaat het over liefde. Over het blijven in Jezus’ liefde. Dat is wat door Jezus heengaat naar de takken, wat daar moet aankomen en vrucht zetten. We zeggen het in de kerk misschien wel te snel en te makkelijk, en het is een cliché,

iets waar niemand tegen is: de liefde. Maar die woorden over de wijnstok, de scherpte erin maken ook duidelijk dat het zo gemakkelijk niet is. Dat liefde tegelijkertijd ook tegen je ingaat en je zo tot bloei brengt. Dat weet je als ouder als het goed is ook. Als je een kind krijgt, gaat je leven overhoop. Je staat niet meer zelf centraal. Je kunt niet meer zomaar doen wat je deed. Je tijd, je relatie ook, alles verandert. Dat hakt er soms ook echt in. De kunst is daar je bestemming in te vinden, om daar het goede verhaal over te blijven vertellen. Om jezelf daarin niet kwijt te raken, elkaar daar niet in kwijt te raken, maar in terug te vinden.

De bijbel vertelt dus dit verhaal over God. Een God die zich in liefde bindt, die daar ook aan lijdt, maar die zegt: Ik ben die ik ben, Ik zal geen God zijn zonder mijn volk, zonder mensen. Die komt in Zijn Zoon, een Zoon die de liefde van zijn Vader niet voor zichzelf houdt maar laat overstromen naar de wereld, naar ieder die erin wil blijven, en ervan wil delen, en het wil doorgeven.

Ontvang die liefde, en blijf erin.

Laat het zo mogen zijn – Amen.